

A NÉVTELEN HELY: SLUMOSODÁS KOLOZSVÁR EGYIK ÁTMENETI ÖVEZETÉBEN

Pásztor Gyöngyi

Pásztor Gyöngyi újszerű empirikus tanulmánya a romániai szakirodalomban ritkaságszámba menő kérdést elemez: hogyan alakulnak ki a városi szegénységre jellemző slumok? Mennyiben használható a hazai viszonylatban az angol szakirodalomból származó slum fogalma azoknak a városszociológiai folyamatoknak a leírásában, amelyek következtében a szegények térben szegregálódnak?

Bevetés · Tanulmányom etnográfiai jellegű, tárgya az elszegényedéssel kapcsolatos slumosodási folyamat, amit egy elszegényedett terepen kutattam. Vizsgálatom tárgya a különböző strukturális tényezők miatt megjelenő és erősödő elszegényedési folyamatok illetve ezek térbeni objektívációi. A hazai szociológiai szakirodalomban a városi szegénységre valamint a lakóhelyi szegregációra vonatkozó írások és elemzések száma viszonylag alacsony (nem csupán a Kolozsvárra vonatkozóak, hanem országos viszonylatban is). Az általános elszegényedésre valamint ennek okaira vonatkozó hazai szerzők által készített írások kis számban születtek (lásd pl. Zamfir; 1994; Zamfir és Zamfir; 1995; Molnar, 1999) és ezek is főként statisztikai és népszámlálási adatokra épülnek. Kivételnek számítanak az olyan jellegű írások, amelyek a szegénység, illetve a szegény populáció szegregációs tendenciáiról értekeznek (Péter, 2003; Pásztor, 2003), miközben a nyugat-európai és amerikai szegénységre vonatkozó szakirodalom egyik fontos kérdése a szegénység szegregációja, térbeli elkülönülése, azaz a slumok és gettók kérdésköre (például Gans, 1988; Jencks, 1991; Magnet, 1993).

A szegénység, valamint a szegénység városszociológiai vetületének jelentősége az átmenet kontextusában megnő. A rendszerváltást követően a nagyipari létesítmények magánosítása maga után vonta a vállalatok alkalmazottainak létszámcsökkentését, ami a munkanélküliség megjelenését jelentette valamint az életszínvonal csökkenését és az elszegényedést. A gazdasági változás, a kommunista rendszertől örökölt egalitarista politikák és alacsony életszínvonal, valamint az 1989-es rendszerváltást követően a gazdaság alacsony hatékonysága miatti

általános reálbér csökkenése következtében Románia lakosságának jelentős része hirtelen elszegényedett (lásd Zamfir, 2002; Péter, 2003). Jelen tanulmányomban egy szegénynegyed szegregálódását írom le.¹

Slumosodás Kolozsvár egyik átmeneti övezetében · A romániai rendszerváltást követő nagyméretű elszegényedési tendenciák egyik kiváltó oka a kommunista rendszer egalitarista politikája, amely a gazdasági és politikai vetületén túl a lakáselosztási rendszerben is megnyilvánult. 1989 előtt a kommunista államok esetében úgy a lakások, mint az állások elosztása a központi igazgatás hatáskörébe tartozott, a lakásállomány többnyire az állam tulajdonában volt. Ennek következtében, a munka és lakóhely választásának korlátozott lehetősége miatt a lakóhelyi szegregáció sokkal alacsonyabb méretű volt, mint a nyugati társadalmakban (Ladányi, 1989). A rendszerváltást követően azonban a lakások jelentős része hirtelen magántulajdonba került, ezáltal a lakáspiac a piacgazdaság elvei szerint kezdett el működni (a lakásokat az állam a korábbi bérlőknek adta el, jóval a piaci ár alatt).

Vizsgálatom helyszíne a Nyárfasor (Plopilor) házakkal beépített területe, Kolozsvár szegénynegyedeinek egyike (Pásztor, 2003).² A területet a Szamos és a Malom Árok övezi, a Stadion és a Sportcsarnok között található, a város központjától a Sétátérnek nevezett városi park választja el. Tulajdonképpen az új és régi városrész között fekszik, tőle DNY-ra az új, kommunista időszak utolsó éveiben, utolsóként felépített tízemeletes tömbházak helyezkednek el, keleten a Sétátér választja el a városközponttól. Szűk, párhuzamos utcákkal átszőtt, keskeny, rövid, kövezetlen, többnyire sáros utcák, amelyek összekötik az Akácfa utcát (Salcâmului) az Ifjúsági Sétánnyal (Splaiul Independenței, volt Aleea Tineretului). A városökológiai modell szerint a térség az átmeneti övezetben, a központtól számított második körgyűrűben helyezkedik el.

A telep kialakulása feltehetőleg a Gyalui-havasok fáinak egykori (XIX sz., XX sz. eleje) úsztatásával és kifogásával kapcsolatos. A térség egykori neve Fásberek, nevét onnan kapta, hogy

a Malomárok egyik oldalága mellett volt a fatelep, ide csúsztaták a Gyalui havasokból úsztatott fát. A faúsztatás még a XX század elején is bevett szokás volt, a vasút felépítése szüntette meg teljes mértékben. A „két víz”, azaz a Malomárok és a Szamos között kialakult szűk telep, az ahova feltehetően a facsúszató munkások telepedtek meg, emiatt Kétvízköznek nevezték (Pillich, 1985:60-61).

A házak többsége régi, a legrégebbi 1890-ben épült.³ Az infrastruktúra hiányos, gáz és villany van ugyan, a hat utcából viszont csupán kettőben van víz és szenny-vízcsatornázási rendszer, így a régi házakban többnyire nincs fürdőszoba. A telefont és kábeltévével való ellátottság hiányos (utcánként átlagosan négy-öt lakásban van telefon és ugyanannyiban kábeltévé). Az utcák nincsenek lekövezve és karban tartva, esőzés esetén a csatornázási rendszer hiánya miatt a terület szinte megközelíthetetlen. A kivilágítás rossz, két, esetenként három villanyoszlop van, ezek is régiek, fából készültek, életveszélyesek, az égők kiégték.

Mivel 1988-ban lebontásra szánták – a tömbház-lakóegységek terjeszkedésének következő fázisa lett volna⁴ – felújítására és szisztematizálására nem fordítottak figyelmet. A jobb módú lakosság egy része a lebontástól való félelem miatt elmenekült, a régi idős lakók pedig mára kihaltak. Mivel kis területen fekszik, közintézmények területén soha nem voltak, viszont elérhető távolságban (egy-két kilométerre) van bölcsőde, napközi, általános és középiskola. A közbiztonság hiányos, s hábr a környéknek van felelős rendőrtisztje (románul: sectorist), csak különös alkalmakkor vagy nagyobb konfliktus, hívás esetén száll ki. Kevés a kereskedelmi vagy szolgáltató egység, ezek is többnyire a terület határán kívül fekszenek. Egyetlen élelmiszerbolt, amit a hatvanas években építettek és a rendszerváltás után magánosították, egy fogorvosi rendelő, egy állatorvosi rendelő, egy asztalosműhely illetve egy étterem (ahova viszont többnyire nem a környék lakói járnak) működik.

Már első megfigyeléskor észrevehető a térség lakásállományának fizikai elhasználtsága, illetve szórtan, helyenként újonnan felépített lakások megjelenése.⁵ Interjúalanyaim elmondása szerint az új házak többnyire a 90-es évek elején épültek (hábr az építkezési engedély megszerzése egy igen bonyolult folyamat, mivel 1989 előtt a lebontás szándéka miatt megtiltották az építkezést vagy a lakások felújítását, és a rendelet, amit máig sem töröltek el).⁶

A kialakult helyzet véleményem szerint leginkább a slumosodás, illetve az ezzel kapcsolatos szegregáció fogalmainak segítségével írható le.

Az angol *slum*⁷ kifejezést használja a magyar szakirodalom is, elsősorban a nagyvárosok leromlott állapotú és szegények által lakott városrészeinek megnevezésére. A slumosodással rokon fogalom a szegregáció, amely a szociológia szótár (1998: 528) meghatározása szerint az a jelenség, amely során egy adott területen, ez esetben településen belül a különböző társadalmi rétegek, etnikai csoportok lakóhelye erősen elkülönül egymástól. A szegregáció együtt jár a jövedelmi viszonyok és a települési infrastruktúra lényeges egyenlőtlenségeivel, emiatt számos szerző a szegregációt, mint a diszkriminációval rokon fogalmat használja, hiszen a szegregáció főleg az alacsonyan iskolázottakat és szakképzetleneket sodorja periférikus helyzetbe (Szelényi, 1990).

A volt szocialista tömb országában a városállomány nagy része állami tulajdonban volt, többnyire erélyes várostervezést alkalmaztak. A lakásállomány viszont többnyire olcsó, előre gyártott elemekből készült, nagy lakótelepi panelházak, többnyire a városok külső részeiben. Az ötven-száz évvel ezelőtt épült városrészek felújítására viszont, ezek költségessége miatt, kevés gondot fordítottak, így ezek leromlottak (Andorka, 2000:201). Az általam vizsgált terület helyzete is hasonlóképpen írható le, véleményem szerint az általam leírt környék slumosodása nem a kereskedelmi térség terjeszkedése illetve a piaci mechanizmus szabályozása miatt jött létre, hanem a kommunista vezetés erőltetett lakáspolitikája következtében.

A szocialista típusú beavatkozás a város ökológiáját nagymértékben átalakította, erőteljesen befolyásolta a városban végmenő urbanizációs és modernizációs folyamatokat. Bár a különböző övezetek elkülönülnek egymástól, a demarkációs vonalak jellege sajátos, eltérő attól, ami a nyugati városok esetében megfigyelhető. A kommunista urbanizáció ugyanis időben tartalmilag változó volt, ezt tükrözik a különböző időszakokban épített negyedek; a lakáspolitikai hangsúlyosan átment egy olyan változatba, amely a mennyiségi teljesítményt helyezte előtérbe. A kolozsvári városrendezés (helyi, román eredetű kifejezéssel „szisztematizálás”) során, a nagyméretű lebontások következtében a szegénynegyedeket (pl. Sáncaja⁸, az Irisz-tepeli Bufnica⁹, a Piski hídi cigánytelep és mások) szanálták, helyette pedig panellakás-retegeket építettek. A lebontott házak tulajdonosait vagy lakóit az újonnan felépített tömbházakba költöztették. Az általam kutatott telep azon kevesek közé tartozik, amely a szocialista várostervezés félbeszakadása miatt megmaradt.

A *slum*mal kapcsolatos különböző elméletek és elemzések közös eleme a határ, az a mentális és gyakran fizikailag is objektíválódó választóvonal (limes) amely elválasztja a *külsőket* a *belsőktől*. E határokat minden alkalommal a *külsők* húzzák meg, ezzel érzékeltetve elhatárolódásukat. Ez esetben a mentális határok fizikailag is erőteljesen objektíválódnak. Egy eldugott, zárt vidék ez, amelyet tömbházak takarnak. A fizikailag is objektíválódott demarkációs vonalak a zöldsövény, drótkerítés valamint a tömbházak lakói által felépített garázsok. Demarkációs vonalak viszont nem csupán a telep szélén figyelhetők meg, hanem a terület belsejében is az újonnan felépített házak következtében. Az új házak lakói módosabbak is, ők tulajdonképpen az utca régebbi lakói, akik a lebontás miatti elköl-

tözési hullám utolsó aktorai lettek volna, a rendszerváltás bekövetkezése miatt itt ragadtak, az alacsony telekárak megállították a kifele való mobilitást, házaikat felújították, vagy lebontották és újakat építettek (továbbiakban: *régi lakók*). Ezek a többnyire a vízzel, telefonnal, kábeltévével ellátott lakások. Elmondásuk szerint igen erős ütköző zóna alakult ki e belső határok mentén, amely gyakran igen erős konfliktusokat generál. Az új lakások mellett lévő lakások kicsik és szegényesek, lakóik többnyire a 80-as évek végén, 90-es évek elején költöztek ide, ők az újonnan jöttek (*newcomers*) (továbbiakban: *új lakók*). A szegény, többnyire roma családok beköltözése két nagy hullámban történt, egyik a 80-as évek elején, a második, a rendszerváltást követő években (és ma is tart). Az első hullám során érkezők többnyire olyan elsőgenerációs városiak, akik a zárt városi szabályozások miatt nem költözhetek be hivatalosan Kolozsvárra, emiatt számukra nem utalhattak ki az állami alapból lakást. Egy ilyen lakásnak a megvásárlása a Kolozsváron maradás stratégiája volt, lebontásuk esetén kártérítésként lakást kaphattak.

„... a lebontást remélve költöztek be. A házak már akkor nagyon rosszak voltak, szinte lakhatatlan, akkor már nagyon olcsón meglehetett azokat a kicsi házakat venni. Magántulajdonban voltak, mert nem államosították őket az utcán csak két ház volt államosítva, azt nem tudom, hogy miért... Olcsón megvették, hogy majd lebontják, és blokklakást kapnak helyette. Fel is mérték a házakat, de aztán jött a forradalom, a házakat nem bontották le, pénzük nem volt, hogy felújítsák, vagy mást vegyenek.”

A második beköltözési hullám a kilencvenes évek elején kezdődött el és kisebb mértékben ma is tart. A házak rossz állapota miatt a lakások piaci ára alacsony (kevesebb, mint egy tömbházlakás ára – ma egy eladó két szoba-konyhás, jobb állapotban lévő lakás ára 300 millió körüli, ami árban átlagos két szobás tömbház-lakásnak felel meg). Egyik interjúalanyom e hullám során, a 90-es évek elején költözött ide, munkanélküli lévén, a férje betegnyugdíjas, akkor már három gyereke volt, a negyedikkel terhes, a tömbház-lakással járó költségeket nem tudta kifizetni, emiatt döntöttek a költözés mellett.

„Szegények vagyunk, nem tehattünk mást. Ezelőtt hat évvel munkanélküli lettem, szövnőként dolgoztam, a

gyárat fokozatosan leépítették, nem volt mit tenni. A férjem már nagyon rég beteg volt, évek óta betegnyugdíjas. Nem tudtuk fizetni a közköltséget, egy fél évig nem fizettük, akkor adóságunk lett, hogy el kellett költözni. Elcsereáltuk a lakást ezzel, úgy, hogy még a hátralékot kifizették és pénzt is adtak. ... ez a ház nagyon kicsi, habár két szobája van, nagyon hamar tönkrement, akkor sem volt túl jó, amikor beköltöztünk, nincs pénzünk, hogy megjavítsuk. „

A szegények inkább az „új lakók”, főként azok, akik a második hullám során – ismétlésképpen a 90-es évek elején – során érkeztek ide. Ők azok, akik anyagi helyzetük romlása miatt költöztek ide, szegénységük tehát nem ennek a környéknek (fizikai térnek) hatása.

„Azért költöztünk ide, mert nem volt mit tenni, hogyha nem jövünk ide előbb utóbb utcára kerülünk. Szerencsénk volt, hogy ezt a házat ilyen olcsón kaptuk, hogy még a tartozásokat ki tudtuk fizetni és még maradt is kicsi pénzünk. Pár hónapon belül elárverezték volna a blokkot a tartozások miatt”

A lakókörnyezet képe és az azzal kapcsolatos tapasztalatok is igen eltérőek a különböző csoportok esetében. A „régi lakók” elmondása szerint a második inváziós hullámot megelőzően az utca illetve a környék arculata egészen más volt. Számukra a helyzetük a lakóhelyük fizikai állapotával párhuzamosan romlott, a változást pedig kifejezetten negatívként ítélik meg. Elmondásuk szerint korábban ez nem volt szegény negyed, a lakások rendezettek és ápoltak voltak:

„Amikor ideköltöztünk nagyon szép volt minden. Csak öregek laktak, többnyire magyarok, nem volt ilyen szemét és mocsokság mint most. Az utca és a csatornavíz lefolyó ki volt kövezve, az utcán mindenhol virágok voltak, este fantasztikus illatuk volt, jólesett az embernek végigmenni. A házak rendbe voltak tartva, nem voltak nagyok, ugyanakkorák mint most, de nagyon tiszták és rendezettek voltak, nem voltak tönkremenne.”

Az „új lakók”, lakóhelyükről való percepciója az előzőektől eltérő, megszokott és természetesként tekintenek rá, egy olyan védekező mechanizmus sajátosságaival felvértezett módon, amely hasonlít ahhoz, amit a szakirodalom a szegénység kultúrájának nevez. Oscar Lewis szerint „szegénynek lenni nem csupán gazdasági lecsúszottságot, rendezetlen körülményeket és általában hiányt jelent. Valami határozott és kézzelfogható tulajdonsága is van: szerkezete, értelme és védelmi rendszere, amely nélkül a szegények bajosabb élhetnének. Egyszóval életmód a szegénység, méghozzá nagyon is maradandó és általános. Családról családra száll a nemzedékek egymásutánjában.” (Lewis, 1968:20).

„Ilyen volt akkor is amikor ideköltöztünk, nem változott semmi. A szomszédok változtak, egyesek elköltöztek, mások jöttek, de ugyanilyen volt. Talán mi nem voltunk ilyen szegények. [...] nem túl jó itt, de sokkal jobb mint a blokkba, itt legalább hogyha nincs pénzünk nem fo-

gyasztunk vagy levágják, de a mienkbe vagyunk. Mások is ilyen szegények mint mi.”

E két mentalitásbeli különbség mentén alakult ki az előzőekben is említett ütköző zóna, amely erőteljes és gyakori konfliktusok forrása. A fennálló határoknak fizikailag is jól látható jegyei vannak. A két csoport között éles mentális határ húzódik, mindkettő tagjai a „mi” és „ők” kategóriákban határozzák meg magukat és a többieket. Az egyik utca végén lakó, a „módosabb” kategóriába tartozó nő egy alkalommal elmondta, hogy habár legtöbbször végig kellene menjen az utcán, hogyha vásárolni megy, inkább nem teszi: vagy a központban vásárol, vagy megkerüli a környéket, más úton megy, de nem megy végig az utcán. A konfliktusoknak nem csupán anyagi, hanem mentalitásbeli és életmódbeli elemei is vannak.

„Egyszerűen borzasztóak, ideges leszek hogyha erre gondolkodom. Nem lehet az utcán végig menni, csupa szemét... Egész nap nem csinálnak semmit, mindegyik munkanélküli, ülnek egész nap, kávéznak, cigarettáznak meg pletykálnak. Kiállnak az utcára s órákat osztják a semmit. De egyik sem fogja a kezébe egy seprűt, hogy összeszedje a szemetet, inkább ott hagyják. Egyik sem mondaná annak a gyerekeknek, hogy a szemetet nem az utcára kell dobni. Aztán meg akkora zajt csapnak, hogy meg lehet süketülni. A gyerekek egész nap ordítanak, a tegnap éjfélkor még az utcán rohángáltak fel-alá...”

„Sokszor szégyellem, hogyha jön valaki hozzánk. A tavaly húsvét előtt előtünk összetakarítottam az utcát, s hát pont húsvét hétfőjén, amikor a locsolók jöttek, szomszédok, barátok, a szomszédok mostak, a víz pedig folyt végig az utcán. Egyszerűen nincsenek senki másra tekintettel.”

A bemutatott konfliktus másik oldalán lévők a kialakult helyzetben úgy jelenítik meg magukat mint vesztesek és kiszolgáltatottak.

„A szomszédokkal elég jó a viszonyom, segítünk egymásnak ha kell. Csak azokkal (mutat az utca vége fele) szoktam néha veszekedni, de inkább ők velünk. Nekik

könnyű, van a házba víz, kanális. Nem tudhatják milyen az udvaron mosni. És hova dobhatnám a vizet, hogyha nem az utcára, hiába kiabálnak. Meg, hogy szemét van az utcán, hát annyi a gyerek, nem szólhatok állandóan rájuk, meg nem is lehetnek állandóan a házba, csak verekednének, az utcán legalább férnek egymástól.”

Konfliktusok viszont nem csupán a belső, hanem a külső határok mentén is létrejönnek, a közeli szomszédságban lévő tömbházak lakóival. A tömbházakat a hatvanas évek elején építették, lakói felsőfokú végzettségű csúcserőtelmesítésként (többnyire egyetemi tanárok, orvosok, jogászok, újságírók, lelkészek).¹⁰ Az ittlévő lakásokat a Néptanács a 60-as években a kolozsvári egyetemek (Babeş-Bolyai, Orvosi és Gyógyszerészeti, Kertészeti, Művészeti Akadémia, Politechnika) alkalmazottainak utalta ki. A külső demarkációs vonalak mentén létrejövő konfliktusok a belső konfliktusokhoz képest intenzitásukban és jellegükben is teljesen eltérőek. A mentalitásbeli különbségek – amelyek a középosztályi-munkásosztályi választóvonal mentén szerveződnek – valamint a „mi” és „ők” dichotómikus elkülönülés sokkal erőteljesebb, egy látható és érezhető társadalmi határt, limest alakítva ki. A leggyakrabban előforduló konfliktusok okai a felállított demarkációs vonalak áthágása (rendzavarás, a szemétlerek, autóparkolás, szabadon engedett kutyák címén/ürügyén). A konfliktusok megoldására tett próbálkozások nem kizárólag informálisak (különböző hivataloknál tett feljelentések), hanem gyakran tettelegességbe és fizikai erőszakba megy át (ablaktörések, autógumi kivágása, kutya mérgezés és egyebek).

„Hát ezek egyszerűen elviselhetetlenek. Kezdjük ezzel, itt van az ablakom alatt ez a kanális, ide hordanak ki minden ételmaradékot, olyan büdös, hogy nem tudom kinyitni az ablakot. [...] ha kinyitod az ablakot ezek az ember házából kilopnak mindent. Azt hiszem vagy öt-hat évvel ezelőtt, egyik este kinyitottam az ablakot szellőzni, a míg vacsoráztunk a konyhába kilopták a paplant az ágyról. Kihívtam a rendőrséget aztán elkapták, itt lakott, egy cigány, ő lopta el [...] Akkor volt a legnagyobb baj amikor a gyerekek egyetemisták voltak. Amikor C., a fiam tanult nem volt olyan nagy gond, mert akkor még nem lakott annyi cigány itt. Amikor már P., a lányom, volt egyetemista, a szesszióban folyamatosan kellett kiabálni a gyerekekre, hogy menjenek haza, hallgassanak, mert nem tud tanulni.”

„Egyszerűen már nem lehet elviselni. Idősek vagyunk, én az utóbbi időben elég beteg is voltam, nincs annyi türelmem mint fiatalon. Pedig én tanítottam, de most már nem tűröm a zajt. Ezek a cigánygyerekek pedig annyian vannak és úgy ordítanak, hogy ide a negyedikre is felhallszik. Nem lehet tőlük se pihenni, se aludni, se dolgozni, se semmi. Ide jönnek a blokk mellé, mert nem tudnak otthon ülni, hogy ordítsanak az apjuk fejébe, jönnek ide s itt ordítanak. És persze szemetelnek, hogy legyen mit takarítani utánunk.”

A korán kialakuló, és azóta is folyamatosnak érzékelt konfliktusokat a hivatalos szervek is fokozták/fokozzák. A hatvanas

évek közepén, a tömbházak felépítése után másfél évvel az építő vállalat „a szegénytelep elrejtése végett” a tömbházak háta mögé két méternél magasabb, feketére lefestett falat emeltek,¹¹ lezárva ezzel a kisutcákban lakók kijárását. A későbbiekben, garázsépítések miatt a tömbház-lakók ezt a falat lebontották (garázsok hátsó fala ma helyettesíti a régi fal funkcióját), a kijáratokat pedig szabadon hagyták. E konfliktusok olyan (valamelyik félre nézve negatív kimenetelű) nullaszaldós játékokhoz hasonlók, amelynek nincs nyertese és vesztese, mindenki vesztes. Mindhárom csoport tagjai vesztesként, kiszolgáltatottként jelenítik meg magukat: legelső sorban az „új” lakók, a „szegényebbek”, mert egy olyan konfliktusban találták magukat, ami ellen úgy gondolják, hogy semmit sem tehetnek – „a körülmények nem tőlünk függenek”. A „régik” lakók, mert úgy érzik, elveszítették lakóhelyük kényelmét és „tisztességét”. Végül a „kívülállók”, a tömbházakban lakók, mert saját bevallásuk szerint olyan elemek, zavaró tényezők jelentek meg lakóhelyükön, amelyeket nem tudnak közvetlenül ellenőrizni, viselkedésük tőlük független, és amelyek nem illeszkednek az általuk normálisnak vélt kulturális magatartásmintákba.

A Nyárfasor lakóinak az identitását illetően egy sajátos helyzet figyelhető meg. Közigazgatási szempontból a terület 1990 előtt a Donát negyedhez tartozott, ezután pedig a Nyárfasorhoz, ugyanakkor a régi Kolozsváriak számára a Kétvízköz néven ismert. Ezeket az identitásokat a lakók nem fogadják el, a környező területektől, negyedektől tudatosan elhatárolódnak, a terület identitása kizárólag a másoktól való elhatárolódás következtében alakul ki. A „régik” különböző magyarázatokkal szolgálnak a környék nevét illetően, az „újak” viszont tényként kezelik a névtelenség helyzetét.

„Amikor ideköltöztünk az öregek azt mondták, hogy a negyedet Kétvízköz-nek hívják, a régi kolozsváriak így is említik. Mások viszont úgy tudják, hogy a Kétvízköz az Irisztelep mellett van, vagyis a Tóköz. Ma közigazgatásilag a Grigorescuhoz tartozik, a telefonszámok is 8-al kezdődnek, az öregek mindig azt mondták, hogy a Grigorescu a Szamoson túl van.”

„Nem tudom, hogy mi a neve és azt sem, hogy hova tartozik. Az ismerőseimnek azt szoktam mondani, hogy a

Stadion mellett. Grigorescuhoz nem tartozhat, mert az más, a Monostor messze van. Talán Plopilor, de ott blokkok vannak, az is más. Nem tudom, hogy van-e neve.”

E névtelenség – ami egyben az ott lakók identitás-zavarára is utal – ténye véleményem szerint nagy kihatással van a lakók szellemiségére, a slumosodásnak, a szegregációnak, a kirekesztettségnek, a szimbólumává vált, a név-vesztés folyamata egybeesik az elszegényedéssel. A lakók maguk is úgy érzik, hogy nem tartoznak sehova, „városon kívüliek”. Egymásnak szokták mondani, amikor a központba mennek vásárolni, hogy „a városba” mennek. A közös identitás hiánya jelzi a mindhárom csoport egymáshoz való viszonyát.

Következtetés · Az általam bemutatott slumosodási folyamat nem azonos az angolszász szakirodalomban leírtakkal, azonos elemei miatt viszont elméleti keretként szolgálhat e sajátos helyzet elemzésében. A helyzet sajátossága abból fakad, hogy a kommunista időszak erőltetett lakáspolitikája erősen meghatározta a térség dinamikáját. A '89-es változások és ennek következményei váratlanul érték az ott lakókat, a folyamatok előreláthatatlanokká és kiszámíthatatlanokká váltak számukra, mindezek következménye pedig kialakult ütközési zónák és olyan élethelyzetek, amelyekből mindenki vesztesként kerül ki.

JEGYZETEK

1. A lap másik tanulmánya – Péter László írása – szintén hasonló folyamatot vázol egy ipari kisvárosban – szerk. megj.

2. Kolozsvár következő részei tekinthetők szegény vagy elszegényedő zónáinak: Patarét, Írisztelep (Byron, Muncii), Monostor (Gorbó – Gârbău, Agricultorilor), Hősök tere, Gödör – Mărăști (Molnar Piuariu, Cernei, Tribunu Vlăduțiu, Abrudului, Cojocnei, Dâmboviței), Nyárfasor-házak – Plopilor (Dalos utca – Cobzarilor, Görbe utca – Strâmbă, Fűzfa utca – Sălciilor, Sütő utca – Brutarilor, Nagygerblye – Grapei, Kisgerblye – Libelulei), Bulgária telep (Párizs utca környéke).

3. Az Adóhivatal hivatalos nyilvántartása szerint.

4. A Polgármesteri Hivatal Ingatlan-nyilvántartási Osztály vezetőjével készített interjú alapján.

5. Lásd a lapszám végén lévő fotókat.

6. A Polgármesteri Hivatal Ingatlan-nyilvántartási Osztály vezetőjével készített interjú alapján.

7. A slum fogalma a városökológiai elméletekhez kapcsolódik, mint az átmeneti zóna egyik típusa (a gettóhoz hasonlóan). Ez a korábban jó lakásokat magába foglaló bérházak területe, amely viszont fokozatosan leromlott, emiatt fokozatosan ide költöznek a szegények, azaz a legalacsonyabb jövedelmű csoportok, a bevándorlók, és az etnikai kisebbségek (Burgess, 1973:151-156). A leromlott városrészekről többnyire a jobb módú illetve a szegénységéből kiemelkedő lakosság próbál elmene-külni és beáramlik a szegény lakosság a távozó jobb módú lakosság helyébe. Emiatt leromlik a kereskedelmi ellátás, az oktatás, az egészségügy, a közbiztonság, valamint ezzel párhuzamosan növekszik a bűnözés (Nemes, Szelényi, 1967:24).

8. A Nagy István önéletrajzi regényeiből ismert szegénytelep egyike volt a legelsőnek felszámoltaknak, közel a központhoz .

9. A román „bufnica” szó (románul bufnița), magyarul „baglyot” jelent. Erről a telepről bővebben lásd: Geambașu 2003.

10. Két ugyanilyen jellegű tömbház van még Kolozsváron, a Fürdő utcában (Pavlov).

KÖNYVÉSZET

*** Dicționar de Sociologie (Szociológia szótár) (1998) (szerk.) Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu, Lazăr București: Editura Babel

Andorka Rudolf (2000) Bevezetés a szociológiába. Budapest: Osiris Könyvkiadó

Burgess, Earnst W. (1973) „A városfejlődés: hipotézisek egy kutatási javaslatához.” In. Városshociológia. (szerk.) Szelényi Iván Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, pp. 147-160

Geambașu Réka (2003) „A kolozsvári roma elit kialakulásának folyamata.” In Erdélyi Társadalom 2003/1 pp. 67-86

Gans, Herbert, J. (1988) Middle American Individualism. The Future of Liberal Democracy. International Edition: The Free Press

Jencks, Christopher (1991) „Is the American Underclass Growing?” In. Jencks, Christopher, Peterson, Paul E. (szerk.) The Urban Underclass. Washington D.C.: The Brookings Institution pp. 28-100.

Ladányi János (1989) „Changing patterns of Residential Segregation in Budapest” In. International Journal of Urban and Regional Research 1989/13

Lewis, Oscar (1968) Sanchez gyermekei Budapest: Európa Könyvkiadó

Magnet, Myron (1993) The Dream and the Nightmare New York: Quill William Morrow

Molnar, Maria (1999) Sărăcia și protecția socială (Szegénység és társadalomvédelem). București: Editura Fundației României de Măine

11. Feltétlenül érdemes megjegyezni, hogy a „fekete fal” felépítésének momentuma egybeesett az akkori pártfőtitkár kolozsvári látogatásával, amikor végigment az ehhez a terephez közelálló főutcán.

Niedermüller Péter (1995) „A város és városi kultúra: antropológiai megközelítés.” In. „Jelbeszéd az életünk” A szimbolizáció története és kutatásának módszerei. (szerk.) Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor Budapest Osiris-Századvég, pp. 555-566

Pásztor Gyöngyi (2003) „Slumosodás és elszegényedési folyamatok Kolozsváron.” In Erdélyi Társadalom 2003/1 pp. 51-66.

Péter László (2003) „Új szegények túlélési életstratégiái.” In Erdélyi Társadalom 2003/1 pp. 26-51.

Pillich László (1985) Városom évgyűrii. Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó

Szelényi Iván (1973) „Bevezető tanulmány.” In. Városshociológia. (szerk.) Szelényi Iván Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó pp. 7-40,

Szelényi Iván (1990) Városi társadalmi egyenlőtlenségek. Budapest: Akadémiai Kiadó

Szelényi Iván, Nemes Ferenc (1967): A lakóhely, mint közösség Budapest: Akadémiai Kiadó

Zamfir, Catalin (2001) „Situația sărăciei în România, dimensiuni, surse, grupuri de risc” (A szegénység helyzete Romániában, dimenziók, források és kockázati csoportok). In. România Socială 2001/2.

Zamfir, Catalin szerk. (1994) Dimensiuni ale sărăciei (A szegénység dimenziói). București: Editura Expert

Zamfir, Catalin, Zamfir, Eelena (szerk). (1995) Politici sociale. România în context European (Szociálpolitikák. Románia az európai kontextusban). București: Editura Alternative